

KOREYS VA O'ZBEK TILLARIDA METAFORIK MA'NONING VUJUDGA KELISHI

Sh.K.Eshimova¹

Annotatsiya:

Inson olloh tomonidan berilgan sezgilari orqali umri davomida turli his-tuyg'ularni yashab turli hodisalarni boshidan o'tkazib, uni tushungan holda dunyoni anglaydi. Natijada uni tilda ifodalashda turli vositalardan foydalaniladi. Bu tilda metafora, metonimiya, ko'p ma'nolilik va frazeologik iboralar tarzida namoyon bo'ladi. Ushbu maqolada his-tuyg'u belgilari, ularning ta'riflari va ular bilan bog'liq so'zlarga misollar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: lingvistik ong, metaforik ma'no, aforizm.

doi: <https://doi.org/10.2024/hemqgg83>

Insonning yashashiga va qanday harakat qilishiga qarab beshta sezgi bor. Har qanday atrofimizni o'rab turgan olamdagi ekologik hodisalar avvalo hislar orqali idrok qilinadi (inson uni ko'radi, eshitadi, his qiladi), keyin uni mantiqiy tushunadi, shundan so'ng uning tasnifi amalga oshiriladi. Ushbu besh parametr holati tahlilidan inson va uning atrofidagilarning taqdiri hal bo'ladi. Hislarning semantik maydoni – bu o'zbek va koreys tillarida eng keng tarqalgan sohalardan biridir. Ehtimol bu insonning beshta sensorli tizimi orqali qabul qilingan subyektiv tajribasiga asoslangan ma'lumotlar bilan izohlanadi.

Eng ahamiyatlisi, ong egasi nuqtai nazaridan, “haqiqiy hayotdan olinganlar” shu jumladan ko'rish, eshitish, his qilish, ta'm bilish va hid bilish tilda mujassamlashib nafaqat bir shaxs balki milliy madaniyatning mulkiga aylanadi. Aytilganlarni tasdiqlashda turli madaniyatlarda (bizning vaziyatda koreys va o'zbek) lingvistik ong tomonidan sezgilarning turlicha talqin qilinishini ko'rsatadigan ba'zi faktlarni keltirib o'tamiz. Milliy tafakkur xususiyatlari, moddiy madaniyatning tabiiy farqlari va o'ziga xosligi, natijada u yoki bu kontseptning eng tipik prototiplarini bir xil tanlashdagi farqlar sabablidir. Shunday qilib, o'zbeklar uchun oq rang poklik ramzidir, koreyslar uchun bu rang ikki tomonlama bo'lib, u ham poklikni anglatadi (koreyslarning to'y libosi an'anaviy ravishda oq rangda), ham o'lim belgisini ifodalaydi (Koreyadagi motam kiyimlari oq rangda bo'lishi ajablanarli emas). Koreyada qizil rang qirolik bilan bog'liq: feodal davlat davrida imperator va uning atrofidagilarning kiyimi qizil rangda bo'lgan, hozir bu rang umid, orzu va g'alabani ifodalaydi (qarang H.C. <http://blog.naver.com...>). Bizda qizil rang deganda avvalo ko'z oldimizga tomirlarimizda oqayotgan qon keladi, bu jo'shqinlik tiriklik, quvvat va energiyani ifodalaydi. Demak, shoshilish va tezlikning ma'nosini keltirib chiqargani uchun ham ko'pincha taqiqllovchi belgilar qizil rangda ifodalanib keladi.

His-tuyg'u ifodalarini ko'rib chiqishdan oldin his-tuyg'u iboralarini haqida avvalo aytib o'tish joiz. His-tuyg'u – bu insonning tuyg'usi deb aytish mumkin. 기쁨- quvonch, 분노-g'azab, 슬픔-qayg'u, 즐거움-zavq, 사랑-sevgi, 싫어함-nafrat, 무서움-qo'rquv kabi tuyg'u ifodalari mavjud. Biz tez-tez foydalanadigan his-tuyg'ularni quyidagicha bo'lib chiqdik.

His-tuyg'u belgilari	Ta'riflari	Bog'liq so'zlar
기쁨 xursandchilik	Talab qondirilgandagi qoniqqanlik hissi	Hayajonli, ta'sirchan, minnatdor, ilhomlantiruvchi, quvonchli, klassik, hayratlanarli, yengil, baxtli,

¹ Sh.K.Eshimova, Koreys filologiyasi kafedrasida katta o'qituvchisi

		ko'zni yoshlantiruvchi, mustahkam, qoniqarli, yumshoq, xursand, to'la, yangi, yaxshi, o'tkir, yoqimli, xursand, muloyim, qulay
노여움 xafalik	Xafa, g'amgin va g'azab hissi	Beshafqat, og'riqli, boshog'riq, yoqimsiz, kayfiyat buzuvchi, qaynoq, yomon, g'azabl原因, taxir, haqoratli, qo'rqinchli, sotqinlik, uyalish, shikoyat, jahl
슬픔 g'amginlik	G'amgin ko'ngil yoki his	Yurakni ezuvchi, tashvishli, charchagan, yolg'iz, qo'rquvga tushgan, bo'sh, qiynalgan, qayg'uli, zerikarli, xavotirli, kayfiyati yomon, tushkun, qalbi og'irlashgan, o'zini yo'qotgan, yumshoq, quyuq, uyalgan, bechora, bezovta, noqulay
즐거움 zavq	Zavqli his yoki qalb	Yengil, oson, quvnoq, sokin, yaxshi kayfiyatli, yorqin, energiyali, yorug', toza, tetik, ishonchli, zavqli, yoqimli, o'ziga ishongan, qulay
사랑 sevgi	Biror kishiga yoki birir narsani juda ayab qadrli hisoblash va shunga o'xshash narsa	Shirin, minnatdor, sog'ingan, samimiy, iliq, ajoyib, zich, sevimli, yumshoqko'ngil, sof, olovli, ishtiyoqli, tanish, muloyim, yoqimli, tutagan, qoniqarli
미움 nafrat	Nafratlanadigan ish yoki nafratlanadigan ko'ngil	Og'riqli, qiyin, ko'ngil aynitadigan, jonga tegadigan, bezovta, dahshatli, sovuq, mehrsiz, yomon, bosimli, g'amgin, yomon ko'radigan, yoqtirmaydigan, etni junjiktiruvchi, hissiz, adolatsiz, norozi
바라다 Tilamoq	O'ylaganimizdek yoki tilaganimizdek biror ish yoki holatning amalga oshishi yoki shunday bo'ladi deb o'ylash	Jiddiy, sog'inchli, umidli, tilaydigan, istakli, faol. bezovta, qiziquvchan, pushaymon

Yuqoridagi jadvalda kayfiyatga asoslangan his-tuyg'ularning tasnifi keltirilgan, bundanda murakkabroq hissiyotlar ham mavjud. Misol uchun, 긴장-hayajon, 부끄러움-uyat, 두려움-qo'rquv kabilar. Shu bilan bir qatorda ijobiy va salbiy his-tuyg'ularga asoslanib insonning hissiy holatini baholash va u haqida qaror chiqarish mumkin. Insonlar haqiqiy hayotda bir-biriga duch kelganda boshqa kishining yuz ifodasi yoki reaksiyalari orqali

suhbatdoshining tuyg'ularini his qilish mumkin lekin yozuvli matnda faqat muallifning tavsifi orqali bilish mumkin.

Emotsional metaforik ifodalarni kontseptual metaforalarda tasniflash

Kontseptual metafora usuli	Hissiy metafora ifodasi
Tizimli metafora	Tabiiy hodisalar, rang
Yo'naltirilgan metafora	Yuqori va past, oldin va keyin
Ontologik metafora	Hayot shakli, fiziologik ifodalar, jasorat, hatti-harakat

Koreys tilidagi “기쁨-shodlik” metaforasining kontseptual ko'rinishi

Manba maydoni	“기쁨-shodlik”ning metaforik ifodasi
기쁨은 그릇 속의 액체 - shodlik kosa ichidagi suyuqlikdir	shodlik to'lib-toshmoq, shodlik o'rab olmoq, shodlik aylanmoq, shodlikka to'lmoq, shodlikka to'la, shodlikka bekilib qolmoq, shodlikka cho'mmoq, shodlik ko'tarilmoq, shodlik qaynamoq, shodlik yuksalmoq, shodlik to'lib oqmoq
기쁨은 적이다-shodlik yovdir	Shodlikni bosmoq, shodlikka berilmoq, quvonchni yengolmaslik, shodlikka berilmoq
기쁨은 물건이다-shodlik narsadir	Kichik shodlik, shodlikdan mahrum bo'lmoq, shodligi katta, shodlik sotib olmoq, quvonch olmoq, shodlik bermok, shodlik chulg'ab olmoq, shod bo'lmoq, shodlikni bo'lishmoq, shodlik sovg'a qilmoq, shodlik olib bermok, shodlikni yashirmok, shodlik izlamoq, shodlikni yo'qotmoq
기쁨은 식물이다-shodlik o'simlikdir	Shodlik nihol, shodlik gul ochmoq, shodlik o'smoq, shodlik so'lmoq, shodlik kurtak yozmoq, shodlik guldek
기쁨은 음식물, 또는 술이다-shodlik ozuqa, yana ichimlikdir	Shodlikni totmoq, shodlikni hazm qilmoq, shodlikdan mast bo'lmoq
기쁨은 강물, 바닷물이다-shodlik daryo suvi, dengiz suvidir	Shodlik aylanmoq, shodlik bilan to'lqinlanmoq
기쁨은 폭풍우이다-shodlik to'fon va jaladir	Shodlik to'foni yopirilib kelmoq, shodlikka chulg'anmoq, shodlikka botmoq
기쁨은 불이다-shodlik olovdir	Gulxandek yonib ko'tarilayotgan shodlik, shodlikdan shishmoq, shodlik uchqunlanmoq, quvonchdan porlamoq, shodlik gullamoq, shodlik so'nmoq
기쁨은 실이다-shodlik rishtadir	Quvonch keltirmok
기쁨은 풍선이다-shodlik rezina shardir	Shardek, shodlikka to'lmoq, osmonga uchmoq, quvonchdan semirmok

Yuqorida ko'rganimizdek, “기쁨-shodlik” ning maqsadli maydoni 10 ta manba maydoni sifatida kontseptsiyalangan: “idishdagi suyuqlik, dushman, narsa, o'simlik, ovqat, aroq, daryo suvi, dengiz suvi, to'fon, olov, rishta, rezina shar”. Ular orasidan “narsa, idishdagi suyuqlik” kabilar kundalik tajribalarimizda ko'p uchraydigan “기쁨-shodlik”ning manba maydoni sifatida namoyon bo'ladi. Yuqorida keltirib o'tilgan misollarga nazar tashlasak o'zbek va koreys tillaridagi hissiy metaforik ifodalarda juda ko'p o'xshashlik va farqlar mavjudligini ko'rish mumkin. Ikkala tildagi metaforik kontseptualizatsiya jihatlariga razm soladigan bo'lsak, aksariyati idish, yo'nalish, haqiqiy narsalar, tabiiy muhit kabilar orqali metafora

kontseptuallashtiriladi, mavhum his-tuyg'ular yanada osonroq aniqlanadi. Jismoniy harakatlar orqali hislarni metaforik ifodalash holatlari ham mavjud. Aksincha, koreys tilida hissiy metaforalar mantiqiy fikrlash va konkret faktlar yordamida mavhum tushunchalarni tahlil qilib, Im Chi Ryong (2006) jismoniy harakatlarni metonimik ifodalar sifatida tasnifladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

[1]. Эшимова, Ш. (2020). Особенности метафоры тропинимического происхождения. *Иностранная филология: язык, литература, образование*, (2 (75)), 81-86.

[2]. Xushvaktova, H. U., & Eshimova, S. K. (2023, December). Koreys tilidagi iboralarni o'zbek tiliga tarjima qilishdagi qiyinchiliklar. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 96-99).

[3]. Eshimova, S., & Davlatova, K. (2023, December). O'zbek va koreys tillarida metaforaning o'rganilishi. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 46-50).

[4]. Kenjaboyevna, E. S., & Abdusattorovna, D. K. (2024). Metafora-Personifikatsiyaning Umumiy Nazariyasi. *Miasto Przyszłości*, 45, 406-411.

[5]. Kenjaboevna, S. E., & Ugli, K. M. S. (2021). The phenomenon of personalization in korean (on the example of fairy tales). *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(6), 677-681.